

Agresor chce způsobit jakoukoli újmu...

Představitelé dopravní psychologie rozlišují pojmy *agrese* a *agresivita*. Agresivita je chápána jako osobnostní rys, zatímco agrese jako projev chování. Pro obecné pojetí agrese je často uváděna definice, která uvádí, že jde o záměrné jednání, jehož cílem je ublížit jinému člověku. Samotné ublížení nelze chápat pouze ve smyslu fyzickém, ale ve snaze způsobit jakoukoli újmu. Může tím být například i snížení důstojnosti, urážka, provokace. Samotný rys agresivity pravděpodobně není základním rysem, ale jeho konstituce vychází ze specifické souhry nebo výskytu dalších rysů, které lze považovat za indikátory.

„Obecně lze agresi rozdělit na emocionální a instrumentální.“

Hostilita

Při emocionální agresi je přítomna silná emoce, zpravidla hněv. Projev agrese není prostředkem, ale samotným cílem. Naopak instrumentální agrese slouží k dosažení předem vyčteného cíle. Většinou je agresivita v silniční dopravě chápána právě jako projev emocionální agresivity, ale na druhou stranu se setkáváme i s projevy chování, které nemusí bezprostředně souviset s prožitkem hněvu, ale s hostilitou, tedy kritickým a negativním postojem k člověku nebo více lidem.

„Hostilní člověk se chová nepřátelsky většinou, a to i když ho nikdo neprovokuje.“

Nepřátelskost může být chápána jako osobnostní charakteristika jedince, pro kterou je typické prožívání hněvu, zlosti, pohrdání, nenávisti, nedůvěry nebo případně i zatrpklosti. V dopravní psychologii se uvádí tzv. syndrom AHA, obsahující hněv (*anger*), nepřátelství (*hostilis*) a agresivitu (*agresivity*). Někdy se tímto pojmem hostilita označuje ještě hněvivé popření skutečnosti. Starší literatura hovoří také o „cynické hostilitě“. Hostilita se často pojí s hněvem, proto se tyto rizikové faktory někdy posuzují současně. Není to ale totéž. Člověk se sklonem k hněvu se dá snadno vyprovokovat, ale jinak může být přátelský a laskavý. Hostilní člověk se chová nepřátelsky většinou, i když k tomu nemá žádný důvod.

U laické veřejnosti je rozšířený názor, že vztek se vybije tím, že ho člověk projeví. To ale není tak docela pravda, a to ze dvou důvodů. Déletrvajícím hněvem se přenáší z duševní roviny do roviny hormonální (tj. zjednodušeně řečeno z mozku do nadledvin). Takový hněv pak trvá déle. Kromě toho na hněvivou reakci často reaguje okolí podobným způsobem, což může hněv ještě zesílit.

Některé osobnostní indikátory agresivity

Pravděpodobně mají nejtěsnější vztah k agresivitě dva indikátory – hněv a hostilita. Vedle těchto nejbližších však existuje řada dalších osobnostních charakteristik, které se ukázaly být v korelaci k agresi.

„připravenost jedince reagovat výbušně, s projevy náladovosti, podrážděnosti, mrzutosti a hrubosti.“

Impulzivnost

Jeden z nejčastěji uváděných indikátorů se projevuje celkovou připraveností k riskantní jízdě a projevům chování, které zvyšují pravděpodobnost nehody či závažnosti jejích následků (řízení pod vlivem drog nebo alkoholu, jízda bez bezpečnostních pásů apod.) Na psychologické úrovni je možné chápat impulzivitu ve shodě s iritabilitou¹ jako připravenost jedince reagovat výbušně s projevy náladovosti, podrážděnosti, mrzutosti a hrubosti.

„Automobil se stává součástí sociální identity.“

Sebevědomí

Roli sebevědomí byla v minulosti věnována řada výzkumů, které vedly k závěru, že vznik agrese nelze pravděpodobně přímo spojovat s nízkým ani vysokým sebevědomím. Prozatím pouze u adolescentů se podařilo zjistit spojitost mezi nepřiměřenou rychlostí a vysokým sebevědomím. U mladých řidičů se stává automobil součástí sociální identity. Pro fungování člověka ve společnosti, je mimo jiné důležité, jak sám sebe vnímá. Zda sám sebe vnímá jako hodnotnou bytost, kterou ostatní lidé respektují.

Emoční labilita

Společně s impulzivností lze emoční labilitu považovat za indikátor snížené schopnosti čelit nárokům každodenního života a deficitu zvládat stresové situace, které mohou v dopravní prostředí reprezentovat negativní vlivy prostředí (hluk, teplota apod.) Emočně labilní jedinec dříve jedná, než myslí a nestačí proto zvážit následky, což je v dynamickém silničním provozu významně nebezpečné. Typické pro emoční poruchu je i neustálé *vyhledávání akce*.

¹ Nedůtklivost, nadměrně zvýšená citlivost, dráždivost.

Soutěživost

Sklon k soutěžení nebo výhře za každou cenu je uváděn jako jeden z potvrzených indikátorů agresivního řízení.

„prokázala se zvýšená soutěživost u mužů, zatímco netrpělivost spíše typickou pro ženy.“

Netrpělivost

Podobně jako sklon k soutěživosti i netrpělivost tvoří prokázaný indikátor k jisté míře agrese. Podle dosavadních výzkumů se prokázala zvýšená soutěživost u mužů, zatímco netrpělivost spíše typickou pro ženy, i když oba indikátory jsou přítomny u mužů i žen s tendencí k agresivní jízdě.

Všechny uvedené indikátory agrese se v určité míře a intenzitě projevují v běžném, každodenním životě. V silničním provozu však mohou mít podstatně horší následky, které navíc nelze vzít zpátky.

Z příspěvku „Možnosti psychologické diagnostiky agrese, agresivity a hněvu v dopravní psychologii“, PhDr. Martin Seidl. *Agresivita na cestách*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2375-3.